

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

GIREDI YA 12

XITSONGA RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 1 (P1)

PREPARATORY EXAMINATION 2008

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 70

NKARHI: 2 WA TIAWARA

Memorandamu leyi yi na 5 wa tipheji.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO**XIVUTISO XA 1:**

- 1.1 A a tumberile/ a a nga ri kusuhi/ a a swi tiveki. √√ (2)
- 1.2 U tirha ntirho wa vuphorisa. √√ (2)
- 1.3 U ehleketa leswaku Domchacha u rhandzana na Lucia. √√ (2)
- 1.4 I varhandzani. √√ (2)
- 1.5 Ya kombisa leswaku a ri munhu wo kariha/wa mavondzo/wa rigombo/wo ka a nga twisisi/wo tshikilela. √√ (Nhlamulo yin'we ntsena). (2)
- 1.6
- 1.6.1 Ku kaneta mhaka leyi nhlamulo ya kona u yi tivaka/ku vilela swi nga fanelangi/ku karhatiwa hi mhaka yo ka yi nga ri ntiyiso. √√ (2)
- 1.6.2 Ku endla un'wana xiphukuphuku kumbe xipunta/ku endla onge munhu a nga swi voni leswi humelelaka. √√ (2)
- 1.7
- 1.7.1 A hi swona. Lucia a lava ku pfuna Domchacha ku kuma vuthala bya mudlayi wa Magwinya. √√ (2)
- 1.7.2 Hi swona. A va tlanga rhekhodo ya yena. √√ (2)
- 1.8 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso, a lava ku n'wi twisa mbilu ku vava leswaku a kala a n'wi byela ntiyiso. √√ (2)
- 1.9 Hi leswi a tshembisiwile magidimbirhi ya tirhandi. √√ (2)
- 1.10 "Tititi". √ (1)
- 1.11 R2000-00/R2000.00. √ (1)
- 1.12 "Leswi byalwa a byi ri karhi byi vila eka vo tala". √√ (2)
- 1.13 Hileswi Mzambezi a nga n'wi vutisi kahle/ a n'wi vutisa hi ku kariha. √√ (2)
- 1.14 (C)/ Vavanuna ni vavasati a va vulavula swin'we hi ta rirhandzu √√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: [30]

XIYENGE XA B: NKATSAKANYO/NKOMISO WA NDZIMA**XIVUTISO XA 2**

- NKOKA WA MAHUNGU: nkomiso wa ndzima wu fanele ku katsa timhaka leti landzelaka leti mudyondzi a faneleke ku ti ngenisa eka nkatsakanyo/nkomiso.

- Ku hlundzuka ka Mbambu hikwalaho ko herisiwa ka muti no dlayeriwa nsati. ✓
- Ku tsutsuma ka movha hi rivilo lerikulu. ✓
- Ku rila ka Mbambu loko a vona vatirhikulobye. ✓
- Ku tshikiwa ka Mbambu a rila a kala a karhala. ✓
- Ku humesiwa ka phorisa lerin'wana. ✓

- MAPELETELO ✓✓ (5)
- MAHIKAHATELO ✓✓ (2)
- SWIVULWA LESWI TWALAKA ✓ (2)
- (1)

MAAVELO YA TIMARAKA

SWILAVEKO NA TINHLAMUSELO	TINHLAMUSELO TA VUSWIKOTI	TIMARAKA	TIPHESENTE
Nkatsakanyo/nkomiso wu pfumala swihoxo; wa kongoma; wu kombisa leswaku mukamberiwa u twisisile na ku landzelela swilaveko hinkwaswo hi ndlela ya xiyimo xa le henhla, timhaka hinkwato ta nkoka ti tsariwile; wu na nandzelelano.	Xa risuna no hlawuleka	9-10	90-100
Swilaveko swo tala leswi nga laha henhla swi landzeleriwile; nkatsakanyo/nkomiso a hi wa risuna ku fana na lowu nga laha henhla.	Xa nkoka	8	80
Wa hlayeka kambe ku katsiwile na timhaka tin'wana leti nga riki ta nkoka; timhaka to talanyana ta nkoka na tona ti tsariwile.	Xo saseka swinene	7	70
Nkatsakanyo/nkomiso wu na timhaka ta nkoka leti nga riki ehansi ka 50%; a wu nge fikeleli ku katsiwa eka xiyenge xa nkatsakanyo wo saseka swinene; ku na mahungu lama nga lavekiki lama onhaka vunene bya nkatsakanyo/nkomiso.	Xo saseka	6	60
Ku na timhaka to karhi ta nkoka; ku na timhaka to tala leti nga lavekiki; a wu ndlariwangi kahle ngopfu; mavekelo ya timhaka ya hoxekile; wu le xikarhi.	Xa le xikarhi	5	50
Nkatsakanyo/nkomiso wu hava nkhlukelano wa timhaka; wu longoloxela marito handle ka nandzelelano; timhaka to tala ta nkoka ku hava; ku na vumbhoni byo komba leswaku mukamberiwa wa tikeriwa eka ku ringeta ku katsakanya/ku komisa.	Xo ka xi nga nyawuli	4	40
Ku na vumbhoni byo komba leswaku ko va na ku twisisa kutsongo ka vutshila bya matsalelo ya nkatsakanyo/nkomiso; ku na swihoxo swa mahlamuselelo; timhaka to tala hi leti nga lavekiki; ku na timhakanyana ta nkoka leti nga riki hansi ka yin'we.	Xo phyama	3	30
Ku na vumbhoni byo kombisa leswaku mukamberiwa u ringetile ku endla nkatsakanyo/nkomiso; a swi tikombi a ri na ku twisisa ka leswi lavekaka eka nkatsakanyo/nkomiso, hileswaku wa phewa.	Xo phewa	2	20
Ku na vumbhoni byo komba leswaku mukamberiwa a nga twisisi swilaveko swa nkatsakanyo/nkomiso naswona nkatsakanyo/nkomiso wa kona wa huhula; xitshuriwa xo kopiwa kunene.	Xo huhula	0-1	0-10

VUXOKOXOKO BYA MAAVELEO YA TIMARAKA

Nkoka wa mahungu (N)	=	5
Ririmi (R)	=	3
Xivumbeko (X)	=	2

[10]

SWIVUTISO:

- 3.1.1 Mukamberiwa u ta endla xivulwa xin'wana na xin'wana hi rito "hloma", kambe xi va ni nhlamuselo yo hambana ni leyi yi nga eka xivulwa leyi vulaka ku longa/rhwala matlhari kumbe ku tilulamisela ku lwa nyimpi. Xikombiso: Tsatsawana wa ha ku hloma emutini wa ka Nyangule. ✓ (2)
- 3.1.2 Xipfalarhumbu/xikumandzeni/rikotsa. ✓ (1)
- 3.1.3 Timhisi. ✓ (1)
- 3.1.4 Ku lumbetana. ✓✓ (2)
- 3.1.5 Khazamula a xi n'wi kumangi xikumakumani. ✓✓ (2)
- 3.1.6 Va lwile nyimpi liyani kun'we ni timhisi. ✓✓ (2)
- 3.1.7 Evukatini va tiyisela hambani swi vava. ✓✓ (2)
- 3.1.8 Vabyelo ra vaKhazamula a a ri va tlheriserile evuhlangini. ✓✓ (2)
- 3.1.9 Vafana. ✓ (1)
- 3.1.10 Ri lombiwile ri huma eka rito ra Xinghezi "condom", laha ku tirhisiweke mimpfumawulo ya Xitsonga. ✓✓ (2)
- 3.1.11 Vuya/tlhelela. ✓ (1)
- 3.1.12 Khazamula u vula leswaku yena a nga rileriwanga a nga ta dya xiwitsi lexi phutseriweke hi phepha. ✓✓ (2)
- [20]**

XIVUTISO XA 3.2

- 3.2.1 Leswaku yi wile/a ya ha nyiki vukorhokeri hi mfanelo. ✓✓ (2)
- 3.2.2 Ku ringeta ku yi pfuxa/ku yi pfuna hi miehleketo. ✓✓ (2)
- 3.2.3 Swi nga va swi paluxa leswaku mhakankulu leyi kombisiwaka eka vahlayi hileswaku ESKOM yi wile ku tlula hinkwaswo leswi kombisiweke eka ndzimana. ✓✓ (2)
- 3.2.4 Leswaku mihlangano/vapfuni va tsandzekile ku pfuna ESKOM. ✓✓ (2)
- 3.2.5 I miehleketo leyi akaka/vutlhari. ✓✓ (2)
- [10]**

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [30]